

УДК 2–1:[13:17.022.1]]:7

Гавеля О. Р.,
аспірантка кафедри філософії
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(Україна, Київ), Gavelia@ua.u

Духовні і естетичні цінності як віддзеркалення релігійної свідомості сучасної людини: конфесійний вимір

Мета дослідження – виявлення зв'язку між особливостями світогляду віруючої людини сформованого під впливом християнського вчення та її духовними і естетичними цінностями. У дослідженні були застосовані наступні методи: порівняльно-історичний метод, використаний для виявлення генезису духовних та естетичних цінностей православної, католицької та протестантської релігій в різні історичні часи; структурно-функціональний метод, спрямований на розкриття впливу ідей християнської релігії на свідомість віруючої молоді та їх вибір естетичних цінностей, створених представниками різних конфесій.

У працях українських та зарубіжних вчених О. Л. Зосим, О. Макоїди, Л. О. Филіпова, М. Л. Космовської та ін. приділяється значна увага питанням духовних та естетичних цінностей в контексті відображення свідомості сучасної людини.

Висновки: 1. Духовна Цінність художніх творів релігійної тематики полягає у тому, що в них віддзеркалюються особливості світогляду сучасної віруючої людини, зокрема, в їх конфесійному вимірі. 2. Здійснений аналіз культурно-символічних кодів, в основі яких лежать релігійні системи різних християнських конфесій дозволив виявити представлені в них особливості свідомості віруючої людини. Головна цінність в християнстві є віра в Трисидного Бога; істина про те, що Бог є любов; образ Господа як Лози а тих, хто у нього вірує як гілля цієї лози; поклоніння Святим і визнання чудес, явлених і зафіксованих в історії християнства; людська смиренність.

Ключові слова: релігійна свідомість, духовні цінності, естетичні цінності, культова практика, іконопис, духовна пісня, мистецтво озвонарства, виставки і фестивали мистецтва, християнські клуби і школи.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю визначення духовних і естетичних цінностей, створених і підтриманих представниками сучасного християнства, які належать до творчої інтелігенції і є активними учасниками різноманітних культурно-мистецьких заходів, проведених за участю церковних громад.

У світському суспільстві твори мистецтва на релігійні теми мають культурну цінність з точки зору їх художньої і матеріальної цінності. Світське мистецтво привертає увагу до самого себе, пробуджуючи у людини ті чи інші почуття і думки. Проводячи спільні культурно-мистецькі заходи із представниками сучасного світського мистецтва, християнська Церква дотримується тих істин, які безпосередньо пов'язані зі збереженням релігійних традицій.

Духовна цінність художніх творів релігійної тематики полягає у тому, що в них віддзеркалюються особливості світогляду сучасної віруючої людини, зокрема, в їх конфесійному вимірі.

Слід зазначити, що звичайні способи пізнання людиною світу за допомогою повсякденного наукового мислення на свідомому рівні не є єдиним для людського духу.

У цьому контексті слід згадати про архетипи К. Г. Юнга, які він трактує як непередставимі самі по собі. Вони проявляються в свідомості наслідками самих себе в якості архетипних образів та ідей. Це колективні універсальні патерни, моделі або мотиви, що виникають з колективного несвідомого і є основним змістом релігії, міфології, легенд і казок. У індивіда архетипи з'являються в сновидіннях і мареннях.

Сучасна філософія повинна визнати що дійсність нескінченно ширше, ніж схеми «умов можливості», побудовані нашим розумом, які іноді закривають від нас таємниче багатство реальності, сенс і зміст людської свідомості і створені завдяки його творчості художні та естетичні цінності. Ми визнаємо нереальним те, що здається нам неможливим.

Існують історичні факти і події, які описуються і затверджуються релігійними мислителями, що стосуються їхньої віри в чудеса.

Сакральний компонент духовної пісенності виявляється через інтертекстуальні зв'язки з церковною гімнографією та біблійними текстами. У православному і католицькому середовищі шановані вірянами ікони називаються святинями, що передає благоговійне ставлення християн до зображених на них образів. Важливе у розумінні особливостей формування свідомості сучасних християн, – це сприйняття нею святих як духовних особистостей, які колись жили на землі, віддано служили Богові, невпинно молилися, мали духовні здібності, допомагали людям, і наразі, перебуваючи в потойбічному світі, продовжують молитися за християн, які звертаються до них з проханнями про заступництво. Звернення до іконописних образів допомагає людині досягнути глибинний зміст ікон і ознак того невидимого духовного світу, який наповнював свідомість попередніх поколінь християн. На святій іконі віруюча людина благоговійно споглядає святі образи, котрі як і Боже слово підіймають розум християн до Бога та його Святих та запалюють серце любов'ю до Творця і Спасителя. Молячись перед іконою, віруючі люди повинні пам'ятати, що ікона – не сам Бог або угодник Божий, а лише зображення Бога або угодника Його. Тому віруючі моляться не іконі, а Богу чи святому, що на ній зображений [1, с. 46].

Почнемо з аналізу загальних тенденцій розвитку, характеру духовних і естетичних цінностей, які визначають особливості функціонування сучасного християнського образотворчого мистецтва.

Представники протестантської конфесії категорично заперечують можливість іконошанування, не згадують святих, не носять на тілі хреста (за дуже рідкісним винятком) і не розміщують його на куполах церков. У книзі «Відповіді православних на питання протестантів», виданій авторським колективом служителів Свято-Троїцького Іонінського монастиря (Звіриньцькі печери) вказується на те, що шанування ікон не суперечить Святому Писанню [1, с. 20]. До того ж, на думку православних священників, іконою Бога є і сама Біблія, особливість якої полягає в тому, що цей образ, створений не фарбами, а словами. Цим і пояснюється благоговійне ставлення до неї як до книги, яке завжди було як у іудеїв, так і у християн [1, с. 23].

Найвищою духовною цінністю християн є віра в єдиного Бога, який постає в трьох рівноправних іпостасях Бога Отця, Бога Сина та Бога Духа Святого (догмат Святої Трійці).

Загальною духовною цінністю для представників усіх християнських конфесій є визнання того, що Бог є любов. «Бог є любов, і хто перебуває в любові, той перебуває в Бозі, і Бог в ньому» (1Іоан. 4:16). Важливе місце посідає смиренність, розуміння якої розкривається у тексті Святого письма: «Блаженні вбогі духом, бо їхє є Царство Небесне» Мф 5:3.

Про важливість навчання, в тому числі і духовного, йдеться в Біблії: «Злидні і сором тому, хто відкидає вчення» (Притч. 13:19). Отже, системна духовна освіта формує моральний стрижень і розвиває особистість людини. Вивчення основ християнської віри відбувається у недільних школах і семінаріях, а також на різноманітних заняттях, які проводяться при церквах їх служителями.

Визначимо духовні цінності католиків, обумовлені особливостями їх церковної догматики. Поряд із раєм і пеклом, що характерно для представників усіх християнських конфесій, католики визнають ще і чистилище. Вони вважають, що душа в чистилищі знаходиться доти, доки молитвами і пожертвуваннями рідні та друзі не відкуплять гріхів померлого. Отже, для католиків духовною цінністю є добрі справи і молитви за живих і померлих, які людина має робити впродовж усього свого життя. Особливістю католиків є визнання ними абсолютного авторитету Папи Римського і догмату папської безпомилковості, прийнятого на I Ватиканському соборі (1870 р.). Папська безпомилковість визнається за умови, коли папа вчить як вселенський пастир усіх католиків, основними цінностями для яких є викладене ним духовне вчення, що стосується віри і моралі. Папа має вплив на свідомість вірян і у контексті сприйняття світських цінностей може засудити філософські системи, які ведуть до заперечення християнської віри.

У католицьких церквах дуже великий пантеон святих, який весь час зростає. Дозволені також скульптурні зображення Ісуса Христа, апостолів і святих. Так само як і для православних християн, для католиків святі – заступники перед Богом. У католицизмі сильніше, ніж у православ'ї розвинуте шанування Богородиці. Вважається, що Марія, на відміну від інших святих, піднеслася на небо не лише душою, але й тілом. Отже, важливими естетичними цінностями для католиків є ікони, а також скульптурні зображення святих, до яких виявляється особливо благоговійне ставлення.

Протестанти заперечують можливість молитися за померлих. Після того, як Папа Римський Лев X 18 жовтня 1517 р. видав булу про відпущення гріхів і продаж індульгенцій, М. Лютер виступив із протестом проти ролі церкви в спасінні душ комерційним шляхом. Серед основних положень віровчення М. Лютера (знамениті 95 тез) такі: людина виправдується тільки вірою в Бога, і може втратити виправдання через зневіру, що є найтяжчим гріхом; існують рай і пекло, чистилища немає; вшанування святих часто заважає вшанувати Ісуса Христа; пости та різноманітні та ін. Значний вплив на формування духовних цінностей протестантизму мала діяльність французького богослова Жана Кальвіна (1509–1564). Назвемо основні принципи проповіді його віровчення, які вплинули на формування духовних цінностей сучасних протестантів: верховна влада в усьому належить Богу; Біблія є єдиним джерелом віри; людина виправдується тільки вірою; Ісус Христос не перебуває у святих дарах. Сучасні протестанти переконані, що одними лише добрими справами людина не може отримати спасіння. Біблія і Божі Заповіді виступають тим основним законом, який має втілюватися християнами у повсякденному житті [5].

Православні християни вважають церкву посередником між Богом і людиною, і тому переконані

в можливості спасіння тільки в лоні церкви. Вони визнають усі сім таїнств: хрещення, причастя (євхаристія), покаяння (сповідь), миропомазання, священство, елеосвячення (соборування). Богослужбна практика та виконання обрядів передбачають виконання таких ритуалів як проголошення молитви, хресне знамення, колінопреклоніння, вислуховування повчань, участь у богослужінні, дотримання постів. Православні відмічають дванадцять та великі свята, церковні та ювілейні пам'ятні дати [5].

Велике значення православні християни приділяють чудесам. Так, ними святкується чудо Архістрати́га Михаїла, яке сталося у 4 ст. Архангел Михаїл – один з вищих ангелів, що приймає участь у долі Церкви. Архангел Михаїл в Писанні іменується «вождем воїнства Господнього». Церква шанує Архангела Михаїла як захисника віри і борця проти ересей і усілякого зла. Значний вплив на свідомість православних християн мають релігійні історії, в яких описано чудеса людського зцілення, перемоги над злом та ін. На багатьох православних іконах і фресках відтворено образи і сюжети, пов'язані з феноменом чуда.

Традиція православного іконопису сягає XI ст. Давній український живопис безумовно має візантійське коріння, про що свідчать не тільки монументальні твори XI – XIII ст., але й пізніші – ікони XIV–XVI та навіть початку XVII століття, пов'язані з грецькими майстрами. Існують припущення, що на Київ та деякі центри князівства впливали твори балканського, афонського, та східнохристиянського мистецтва [6, с. 32–40].

Першим твором іконопису другої половини XI ст. вважається ікона Дмитра Солунського. Вона була написана на замовлення великого київського князя Ізяслава Ярославича, який зображений на ній з напівголеним мечем – символом вручення влади. У Києво–Печерському Патерику розповідається про перших руських іконописців – Григорія та Аліпія (XII ст.). Відомою на той час була Печерська іконописна майстерня, у якій писав іконописець Аліпій, що пройшов школу візантійських майстрів. Ряд дослідників пов'язують з київською художньою школою такі ікони як «Ярославська Оранта» (XII ст.), що знаходиться у ярославському Спасо–Преображенському монастирі, «Устюзьке Благовіщення» (XII ст.), композицію «Свенської (або Печерської) Богоматері» (XIII ст.) та ін.

У написанні Православної ікони є певні правила, яких сучасні автори дотримуються неухильно. Їх називають іконописний канон. В православній іконі не буває тіней; вона пишеться в зворотній перспективі і завжди є двомірною. Це є символом того, що ікона відображає Небесний світ в наше земне буття. Німб пишеться навколо голови Святого, цим передається його Божественне світло, що йде зсередини. Кольори є строго символічними. Православна ікона є певним мостом між людиною і Вічним Небесним світом, засобом спілкування віруючої людини з Богом. На православній іконі можуть бути зображені події, які відбувалися в різні періоди людської історії, що свідчить про існування духовного світу поза межами земного часу.

При Духовно–просвітницькому центрі Воскресенського кафедрального собору УПЦ в «Галереї Соборна», з благословення єпископа Бородянського Варсонофія, працює школа з навчання іконопису імені преподобного

Аліпія Печерського. Її освітня програма включає історію та теорію іконопису (катехізис, біблійну історію, історію древньої церкви та основи літургії), основи іконописного малюнку, техніки заливок темперою (техніки Андрія Рубльова), основи академічного малюнку та ін.

Далі проаналізуємо особливості розвитку іконопису у католиків. Як правило, католицькі ікони є портретом чи картиною з релігійної тематики. Вони створюються з метою розкриття суті християнських притч, розповіді про події зі Святого Письма. Католицькі ікони призначені для повчання або розповіді. Як правило, у них присутній вираз громадських переживань або настроїв. У католицькій іконі більше реалістичності, велика увага приділяється деталям, присутні емоції, німб зображується окремо, він знаходиться над головою і висловлює таким чином святість присвоєну ззовні за догодження перед Господом, також присутні тіні. Католицька ікона пишеться в прямій перспективі.

З метою виявлення особливостей розвитку сучасного образотворчого мистецтва в контексті християнських ідей і цінностей, звернемось до аналізу змісту різноманітних культурно-мистецьких заходів, спрямованих на розвиток творчості християнських авторів.

Щорічно, з 2009 року в місті Новиця (Польща) проходить виставка католицьких ікон. Вона включає в себе майстер класи, які проводять художники та іконописці. Зазвичай у виставці представлені роботи українських, польських, грузинських і білоруських авторів за такими напрямками живопису, як: абстракціонізм, традиційна ікона, модернізм, мінімалізм та ін. Тематика виставок кожен раз змінюється. Так, у 2015 році виставка проходила під назвою «Святкові ікони», на якій були представлені ікони головних християнських свят. У 2016 році тема виставки мала назву «Біблійні притчі», автори намагалися мовою сучасного живопису передати основний зміст притч Святого Письма. У 2017 році виставка мала назву «Апокаліпсис», де художники та іконописці представили роботи, присвячені Біблійній книзі «Одкровення Святого Іоанна Богослова».

У будівлі школи іконопису (розташованої за Трапезним храмом Києво-Печерської Лаври) на постійній основі проходить виставка ікон, написаних учнями школи. Лаврська школа іконопису з'явилася ще в XI–XII ст. Її основоположником став Аліпій Печерський. На сьогоднішній день навчання учнів у Лаврській школі проходить з чітким дотриманням традицій, закладених ще її основоположниками. Серед них слід назвати: майстрів Лаврської школи іконопису Якіма Глинського та Стефана Лубенського, які разом зі своїми учнями у XVIII ст. створили Іконостас Успенського Собору Києво-Печерської Лаври; Захара Голубовського – керівника Лаврської іконописної школи, яким разом зі його учнями в XVIII ст. був створений Іконостас Хрестовоздвиженського храму Києво-Печерської Лаври; відомого учня Лаврської школи іконопису Степана Горошенка, яким у 1772–1776 роках здійснювалася реставрація Успенського Собору Києво-Печерської Лаври та ін. Основними канонами, яких дотримуються учні Лаврської школи іконопису є візантійський і давньоруський.

Незважаючи на деякі відмінності в догматах православ'я, католицизму і протестантизму, Великдень вважається найважливішим і самим величним церковним

святом для цих трьох віросповідань. Звичай розпису яєць на Великдень є дуже давнім. Його дотримуються православні і католики. Протестанти не дотримуються цієї традиції. Писанка є символом, що поєднує минуле і сучасне. На момент хрещення Русі на даній території серед язичників вже існував звичай розпису яєць натуральними фарбами: із трав, коріння, кори яблуні, лушпиння цибулі, зелені жита, ягід та інших матеріалів.

Зображення винограду, який у стародавніх слов'ян символізував образ родючості, у перших християн трансформувався в образ з Біблії, коли Господь говорить, що Він є Лоза, а ті хто у нього вірує – його гілки. В розпис Великодніх писанок органічно увійшли символи, якими можливо описати Біблійні події. Перші християни фарбували яйця в червоний колір. Це було символом крові, яку пролив за людей Ісус Христос. На Пасхальних писанках православні християни зображують символ Іхтіс (грец.), який є монограмою імені Ісуса Христа (перші літери – Ісус Христос, Божий Син, Спаситель).

У католиків також окрім пасхального вогню, символом Пасхи є фарбовані яйця. Яйце символізує початок нового життя. Католики звертаються до давніх переказів, згідно з якими Марія Магдалина вирушила до імператора Тиберія і піднесла йому яйце в знак Великого Христового Воскресіння, на що імператор з недовірою промовив, що мертвий не може воскреснути, рівно, як і яйце не може стати червоним. На превеликий подив Тиберія і його оточення, яйце в одну мить з білого стало червоним. З того часу у католицькій церкві існує традиція фарбувати яйця в червоний та інші яскраві кольори.

На сьогодні мистецтво писанки стало одним із найбільш цікавих явищ сучасної української культури, одним з найбагатших орнаментальних джерел. Під час виготовлення Великодньої писанки, за християнською традицією, прийнято молитися. Це дає підстави розглядати писанку не лише як витвір образотворчого мистецтва, а й важливу духовну цінність православних і католиків.

У галереї Соборній проводяться багатоденні щорічні майстер-класи писанкарства для молоді. В них зазвичай бере участь близько 200 учасників. Після проведення майстер-класів проходить конкурс на «Кращу писанку майстер-класу». Переможці отримують можливість взяти участь в професійному майстер-класі з писанкарства в Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара». Також у галереї Соборній проходять різноманітні художні виставки, включаючи і фотовиставки, на яких представлена краса православних храмів, монастирів на Святій горі Афон, острові Валаам та інших святинь. Молодь з усієї України представляє тут не лише свої роботи, а й ділиться власним досвідом художньо-творчої діяльності, проводить майстер-класи.

Визначимо духовні виміри сучасного християнського музичного мистецтва як репрезентанта релігійної свідомості авторів сучасних духовних пісень, інструментальних музичних творів, любителів популярної християнської музики.

Початок розвитку духовної пісенності в Україні вчені традиційно пов'язують з добою бароко, коли було сформовано пісенний репертуар, заснований на силабічному віршуванні та бароковій музичній стилістиці.

Спів духовних пісень у католицьких храмах у Середньовіччі не був заборонений. Літургійне значення мали не лише дії, приписані для священників і кліру, але й виконували під час богослужіння прихожанами піснопіви. В католицизмі детально опрацьована система культу, в центрі якого стоїть меса (літургія). Якщо раніше вона проводилася латиною, то у наш час – національними мовами. У сучасних католиків збереглася традиція використовувати під час богослужіння елементи національної музики.

Український мистецтвознавець О. Л. Зосим зазначає: «На основі популярних молитовних народних практик було сформовано збережені дотепер обряди, серед яких: Хресна дорога, виставлення Св. Дарів. Вервиця (розарій), які супроводжувалися співом пісень [3, с. 9].

У православному християнському богослужінні разом представлені матеріальні естетичні цінності (архітектура, іконопис, фрески, мозаїки, скульптура, декор), а також нематеріальні (літургійний спів і читання, дзвін). Існує два види церковного співу: літургійний і пара літургійний (храмове і позахрамове). Літургійне виповнюється тільки під час храмового богослужіння. Літургійні піснопіви бувають статутні (які є в богослужбовому статуті) і нестатутні (що не освячені статутною традицією). Основною метою літургійних піснопівів є допомога віруючому в молитві, створити якомога більш відповідну атмосферу для спілкування з Богом. До пара літургійних або небогослужбових (рага грець. поблизу, поруч) відносяться піснопіви покаяння, вінчалні, «величання» на поліелеї, акафісти. Існує ще християнська релігійна або світська релігійно-християнська музика, що оспівує християнські цінності та ідеали, написана на тексти Святого Письма, але яка не являється ні літургійною ні пара літургійною.

У розвитку популярної християнської культури, зокрема авторської пісні, присвяченої релігійній тематиці важливу роль на сьогоднішній день відіграє клуб авторського мистецтва при ДПЦ КС УПЦ (м. Київ), заснований ієреєм Володимиром Шинкаруком. Керівник клубу є переможцем і лауреатом Міжнародних та Всеукраїнських конкурсів православної авторської пісні, і вчить цьому мистецтву православну молодь.

Важливе значення у розвитку і популяризації сучасного православного музичного мистецтва відіграє участь молодого покоління України у міжнародних фестивалях і конкурсах.

У місті Києві щороку проходить Міжнародний православний фестиваль авторської пісні «Благодатне небо» на честь прп. Силуана Афонського. Метою фестивалю є духовний розвиток української молоді через сучасну православну пісню, пошук молодих авторів-виконавців та подальша допомога їх творчості. У фестивалі беруть участь сольні виконавці власних пісень і музичні колективи з України, Білорусі та Росії. Зазвичай, для учасників проводиться екскурсія по Київським православним храмам і святиням.

Кожного року у польському містечку Білосток проходить Міжнародний фестиваль церковної православної музики «Найпowska», який вперше було проведено у 1982 році. Його метою виступає популяризація високих духовних і художніх цінностей православної музики. Організатором фестивалю «Найпowska» виступає «Фонд православної музики» і Польська Православна Церква.

До 2003 року фестиваль проходив у місті Хайнувка, а пізніше – у місті Белосток, Польща. Завдячуючи фестивалю, в якому беруть участь як професійні так і аматорські хорові колективи світу, між його учасниками відбувається обмін досвідом, обговорення нових музичних творів, зростає професійна майстерність як диригентів, так і хорових виконавців. Кожного року збільшується кількість його учасників. У 2013 році у фестивалі брало участь 726 хорів з 35 країн світу. Також у рамках фестивалю проходять різноманітні семінари, виставки і окремі концерти в різних містах Польщі.

Відомий Міжнародний фестиваль православних піснопівів «Коложський благовіст» для церковних колективів (Гродно, Білорусь) проводиться щорічно, починаючи з 2002 року в лютому. У фестивалі беруть участь представники України, Греції, Литви, Франції, Росії, Румунії, Молдови, Вірменії, Польщі, Латвії, Сербії. На фестивалі презентують експонати з Гродненського державного музею історії релігії. Проводиться виставка сучасної народної творчості, вечір авторської духовної пісні та поезії, а також кінопокази фільмів і лекцій православної тематики, концерт хорового співу.

Ставлення православних християн до дзвонарського мистецтва як до духовної і естетичної цінності підтверджується словами отця Івана – настоятеля церкви Успіння Пресвятої Богородиці м. Переяслав-Хмельницького: «З 1992 року в церкві Успіння на дзвіниці висять один дзвін Благовіст і чотири малі дзвони (підголоски). На вечірні паламар три рази б'є у дзвін Благовіст, а потім в усі дзвони, скликаючи прихожан до церкви. Дзвонар повинен бути віруючим прихожанином, який кожен неділю перебуває на молитві у церкві. Священик його благословляє на послух дзвонарства. Він сповідується і причащається, тобто живе за божими заповідями. Крім того, дзвонар володіє нотною грамотою» [8, с. 4]. Отже, дзвонар – це не лише музикант, але й духовна особистість, яка усвідомлює свою відповідальність перед Богом за здійснення своєї важливої для церкви справи.

З метою популяризації мистецтва дзвону проводяться фестивалі. Так, у 2015 році вперше в Україні на Прикарпатті пройшов Міжнародний фестиваль дзвонарів. Майстрів церковного дзвону гостинно прийняв Гошівський чоловічий монастир на Ясній горі в Долинському районі, що на Івано-Франківщині. Ініціатор проведення фестивалю, ігумен монастиря отець Дам'ян Кастрян. Гошівський карильйон, що прикрасив святе місце, складається з 52 дзвонів, на яких можна виконати церковні мелодії чи твори класичної музики. В програмі фестивалю – Божественна Літургія і благословення Найсвятішими Тайнами та концерт карильйонної музики за участю дзвонарів України й інших держав, науковий семінар з історії дзвонів та дзвонного мистецтва, а також проведення майстер-класів.

Спостерігається неоднозначне ставлення до танців у представників різних християнських конфесій, зокрема у баптистів, які забороняють своїм прихожанам займатися танцями, посилаючись на історію усікновення глави Предтечі і Хрестителя Господнього Іоана. Як відомо, Саломія, яка танцювала на бенкеті, змогла догодити Іродові так сильно, що Ірод сказав до неї: «Проси у мене чого хочеш». Тоді вона з намови своєї матері Іродіади попросила у нього голову Іоана Хрестителя. В контексті

цієї біблійної історії заняття танцями сприймається баптистами як досить негативне явище.

У православних і католиків танцювальне мистецтво оцінюється як одне з мистецтв, яким із стародавніх часів займалося усе людство. Зокрема, єврейський народ показує приклад любові до мистецтва танцю. Як відомо, саме в їхньому середовищі вперше відбулося звернення до живого Бога Іегови, якому на сьогодні поклоняється увесь християнський світ.

Українське православ'я не заперечує можливість заняття молоді танцями, за умов обрання нею тих напрямків сучасної хореографії, які не порушують правил християнської моралі. Значний внесок у розвиток сучасної бальної хореографії в Україні здійснив православний клуб бальних танців «Renaissance» [4], який не тільки проводить навчання християнської молоді багатьом видам сучасних бальних танців, таких як повільний, швидкий і віденський вальс, джайв, ча-ча, танго, пасодобль, фокстрот; але і систематично організовує Київські бали для православної молоді. Серед просвітницьких заходів клубу – танцювальні вечори різної тематики, такі як вечір в стилі кінострічки «La la land» та ін. Перед кожним таким танцювальним вечором або балом запрошуються професійні стилісти, візажисти, імідж-консультанти, фахівці з етикету, які навчають молодих людей тонкощам стилю, протоколу, етикету, візажу. На базі православного клубу бальних танців «Renaissance» християнська молодь не лише на професійному рівні опановує основи сучасної бальної хореографії, а й сприяє залученню великої кількості християнської молоді до участі в балах, вечорах танцю, різноманітних культурно-освітніх заходах, які проходять в Україні, з метою популяризації хореографічного мистецтва. Метою даних балів є розвиток в молоді таких якостей як благородство, ввічливість, повага, шанобливість. Молоді люди вчать сприймати класичну музику, підвищується інтерес до історії, мистецтва, літератури.

Духовні цінності протестантів значно відрізняються від православних і католиків, особливо що стосується збереження духовних традицій. Основна їх увага зосереджена на текстах Святого письма, які, трактуються протестантськими проповідниками, залежно від рівня їхньої освіченості і досвіду релігійної діяльності. Найбільшого розвитку в сучасній Україні набуло протестантське проповідницьке, музичне і театральне мистецтво. Під час богослужінь прихожани протестантських церков читають проповіді, співають пісні релігійного змісту, а на великі релігійні свята ставлять театральні постановки. Незважаючи на переважно самодіяльний характер розвитку різних видів мистецтва у протестантів, в результаті залучення до нього великої кількості учасників, відбувається активний розвиток і осучаснення християнської культури і мистецтва, виникають нові культурно-символічні коди, відтворені у різноманітних поетичних текстах і піснях-прославленнях. Розуміння їх змісту стає можливим на основі засвоєння християнами текстів святого письма.

Отже, в дослідженні виявлено логіку відтворення у свідомості християн духовних цінностей православної, католицької і протестантської релігії, збережених у матеріальних і духовних продуктах, культурно-символічних кодах.

Доведено, що православною, католицькою і протестантською конфесіями за тривалу історію їхнього існування сформовані самобутні традиції проведення богослужінь і мистецьких практик, побудованих на основних положеннях їх віровчення.

Список використаних джерел

1. Відповіді православних на питання протестантів / автор. колектив служителів Свято-Троїцького Іонінського монастиря (Звіринецькі печери). – Київ.
2. Закон Божий для семьи і школы. Текст протоіерея Серафима Слободского. – Киев: Свята Успенская Києво-Печерская Лавра, 2012. – 751 с.
3. Зосим О. Л. Східнословянська духовна пісня: сакральний вимір: монографія. – Київ: НАКККіМ, 2017. – 328 с.
4. Інтернет-джерело: <http://soborna.church.ua/tag/klub-balnogo-tancyu-renaissance> <https://www.facebook.com/kievbal/>
5. Інтернет-джерело: Історія світових релігій. Формування догматики та культу: Основні напрями та географія поширення християнства. – <http://buklib.net/books/37694/>
6. Макояда О. Українські ікони «Страсті Христові» XV – XVI століть: стилістика та іконографія / Орест Макояда // Християнська сакральна традиція: історія і сьогодення. Матеріали Міжнародної наукової конференції, м. Львів, 6–7 грудня 2013 р. – Львів, 2013. – 262 с.
7. Музыкальна естетика середньовіччя та Відродження. – М.: Музика, 1966.
8. Филлипов Л. О чем звонит колокол / Л. Филлипов // Наука и религия. – 1993. – №6. – 11 с.
9. Церковь и искусство: материалы IX Всероссийских научно-просветительских Знаменоских чтений «Традиционные ценности в условиях глобализации» / глав. ред. М. Л. Космовская. – Курск: Изд-во Курск. гос. ун-та, 2013. – 267 с.
10. Черкаський Л. Українські народні музичні інструменти / Л. Черкаський. – Київ, 2003 (Народні джерела). – 96 с.

References

1. Vidpovidi pravoslavnyh na pytannya protestantiv / avtor. kolektyv sluzhyteliv Svjato-Troi'c'kogo Ionins'kogo monastyrja (Zvirynec'ki pechery). – Kyi'v.
2. Zakon Bozhij dlja sem'i i shkoly. Tekst protoiereja Serafima Slobodskogo. – Kiev: Svjataja Uspenskaja Kievo-Pecherskaja Lavra, 2012. – 751 s.
3. Zosym O. L. Shidnoslovjans'ka duhovna pisnja: sakral'nyj vymir: monografija. – Kyi'v: NAKKKiM, 2017. – 328 s.
4. Internet-dzherelo: <http://soborna.church.ua/tag/klub-balnogo-tancyu-renaissance> <https://www.facebook.com/kievbal/>
5. Internet-dzherelo: Istorija svitovyh religij. Formuvannja dogmatyky ta kul'tu: Osnovni naprjamy ta geografija poshyrennja hrystyjanstva. – <http://buklib.net/books/37694/>
6. Makojda O. Ukrai'ns'ki ikony «Strasti Hrystovy» XV – XVI stolit': stylistyka ta ikonografija / Orest Makojda // Hrystjans'ka sakral'na tradycja: istorija i s'ogodennja. Materialy Mizhnarodnoi' naukovi' konferencii', m. L'viv, 6–7 grudnja 2013 r. – L'viv, 2013. – 262 s.
7. Muzykal'na estetyka seredn'ovichcha ta Vidrozhennja. – M.: Muzyka, 1966.
8. Fillipov L. O chem zvonit kolokol / L. Fillipov // Nauka i religija. – 1993. – №6. – 11 s.
9. Cerkov' i iskusstvo: materialy IX Vserossijskih nauchno-prosvetitel'skih Znamenoskich chtenij «Tradicionny cennosti v uslovijah globalizacii» / glav. red. M. L. Kosmovskaja. – Kursk: Izd-vo Kursk. gos. un-ta, 2013. – 267 s.
10. Cherkas'kyj L. Ukrai'ns'ki narodni muzychni instrumenty / L. Cherkas'kyj. – Kyi'v, 2003 (Narodni dzherela). – 96 s.

Gavelia A. R., graduate student, department of philosophy, National University of Life and Environmental Sciences (Ukraine, Kyiv), Gavelia@ya.ru

Spiritual and aesthetic values as a reflection of the religious consciousness of the modern man: confessional measurement

The purpose of the study is to identify the connection between the peculiarities of the worldview of a believer formed under the influence of the Christian doctrine

and its spiritual and aesthetic values. The following methods were used in the study: a comparative-historical method used to reveal the genesis of the spiritual and aesthetic values of the Orthodox, Catholic and Protestant religions in different historical periods; a structural and functional method aimed at revealing the influence of the ideas of the Christian religion on the consciousness of religious youth and their choice of aesthetic values created by representatives of various faiths.

Conclusions: 1. Spiritual Value of art works of religious themes is that they reflect the features of the worldview of the modern believer, in particular, their confessional dimension. 2. The analysis of cultural-symbolic codes, based on the religious systems of various Christian confessions, made it possible to reveal the features of the consciousness of the believer presented in them. The main value in Christianity is faith in the Triune God; the truth is that God is love; the image of the Lord as Loi and those who believe in it as the branches of this vine; the worship of the saints and the recognition of the miracles manifested and recorded in the history of Christianity; humane humility.

Keywords: religious consciousness, spiritual values, aesthetic values, cultic practice, icon painting, spiritual song, art of ringing, art exhibitions and festivals, Christian clubs and schools.

* * *

УДК 21:316.3

Гринько О. А.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії, Київський національний університет
будівництва та архітектури (Україна, Київ),
grinkoalena2017@gmail.com

РЕЛІГІЯ ТА СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Релігійний чинник протягом тисячоліть відіграв важливу роль у розвитку світової цивілізації. Тому цілком природною є дискусія щодо впливу релігії на суспільні процеси в сучасній Україні та ролі церкви у розбудові української політичної нації.

Аналізуючи характер впливу релігійного фактору на суспільні процеси в Україні, слід враховувати її поліконфесійність. Значною мірою на географії поширення українських національних християнських церков позначаються регіональні відмінності. Проблемою також є існування конфліктогенних чинників у сфері міжконфесійних відносин та значна політизація релігійного середовища.

Крім того, посилення ролі релігійного фактору в житті соціуму формує передумови його клерикалізації, посилення позакультової складової функціонування релігійних структур. Разом з цим, релігія та її інститути можуть відіграти позитивну роль у житті суспільства. У цьому сенсі важливим видається максимальне сприяння держави процесу набуття релігійними організаціями ознак повноправних саморегульованих суб'єктів суспільного життя.

Ключові слова: суспільство, релігійний фактор, церковні інститути, атеїзм, поліконфесійність, конфліктогенні чинники, регіоналізація, етноконфесійні об'єднання, клерикалізація.

Цілісне осмислення такого суспільно-функціонуального явища як релігія передбачає з'ясування форм і способів її функціонування в соціумі, який є історично-еволюційною системою. Релігія постає активною ланкою її розвитку, виконуючи специфічні соціально-значущі функції, здійснюючи свій вплив на суспільство та його структурні елементи [10].

Впродовж тисячоліть релігія відігравала провідну роль у розвитку духовних засад світової цивілізації, формуванні суспільних та державних інститутів. Соціальна та політична структура багатьох країн перебувала під впливом, іноді домінуючим, тих чи інших релігійно-філософських вчень (християнства, конфуціанства, буддизму, ісламу тощо).

Зокрема, протестантизм став істотним чинником становлення і розвитку капіталізму, наклавши суттєвий відбиток на суспільно-політичні процеси в країнах Західної Європи та Північної Америки [4].

Внаслідок світових секуляризаційних процесів роль церкви у суспільному житті суттєво знизилась.

Проте кінець ХХ століття характеризувався релігійним зростанням та поверненням релігії в публічну сферу.

Дана тенденція пояснюється низкою факторів, а саме: ісламським піднесенням, зумовленим іранською революцією; піднесенням католицизму та поверненням Ватикану в міжнародну політику; релігійним «ренесансом» у країнах Східної Європи та на пострадянському просторі; неорелігійним «бумом» тощо [5].

Вплив релігії на розвиток сучасного українського суспільства здається незаперечним. Проте наразі у дослідженнях вітчизняних науковців не є чітко визначеним характер впливу релігії, церкви та її інститутів на розвиток суспільних відносин в Україні, незважаючи на ґрунтовність досліджень за даною проблематикою за кордоном.

Конкретні кроки в напрямі нормалізації державно-церковних відносин в Україні, створення законодавчої бази, що гарантує практичну реалізацію права на свободу совісті, свободу віросповідань, реальні умови вільного функціонування релігійних організацій, можливості повного виконання притаманної їм місії сприяли розвитку процесу, який у засобах масової інформації, в окремих наукових працях було охарактеризовано як «процес релігійного відродження».

Основними його компонентами стало передусім зростання наприкінці минулого сторіччя числа віруючих, кількості релігійних організацій, їхньої активності, розширення спектра конфесійного розмаїття [8].

Незважаючи на те, що протягом останніх років розширення релігійної мережі набуло усталеного характеру, релігійний фактор продовжує суттєво впливати на суспільні процеси в Україні. На сьогодні 67% громадян України вважають себе віруючими, а 42% визнають моральний авторитет Церкви, як найменш дискредитованого суспільного інституту [11].

Впродовж останніх років частішають спроби відновити позиції релігії в різних сферах суспільного життя, провести процес широкомасштабної десекуляризації шляхом ревізії засад чинного законодавства України [1–2]. Навіть абстрагуючись від конституційних принципів, задамося питанням: чи сприятиме такий підхід консолідації населення України, формування єдиної української політичної нації?

Досить суттєво відрізняється ставлення українців, як до релігії загалом, так і до окремих релігійних течій та релігійних об'єднань, на рівні «місто–село», в межах окремих регіонів, національних, професійних та вікових груп.

Неоднозначне ставлення сучасного українського суспільства до релігії в цілому та окремих церковних інститутів підтверджують офіційні статистичні показники та результати соціологічних досліджень.

Загалом, церкви на сьогодні довіряють 63 відсотки українців. Разом з тим, рівень довіри громадян за останні п'ять років значно знизився (для порівняння: у 2010 році – майже 73%, у 2014 – 66%) [11].

Здавалося б, дана цифра, зважаючи на досить низький рівень довіри населення до інших суспільних інститутів, вражає. Проте, слід звернути увагу на те, що кількість тих, хто регулярно відвідує церкву (не рідше одного разу на тиждень), складає лише 21,7%, а у графі ціннісних орієнтирів релігійність опинилася наприкінці